

ЛІТЕРАТУРА:

1. Домбровская О. М. Бухгалтерская (финансовая) отчетность: учебн. пособие. – М.: Инфра-М, 2008, — 279 с.
2. Моисеева Н. К. Основы теории и практики функционально-стоимостного анализа: учебн. пособие для техн. спец. вузов / Н. К. Моисеева, М. Г. Карпунин. – М. : Высш. шк., 1988. – 191 с.
3. Шестопапов В. І. Регіональні проблеми країн периферійного капіталізму у забезпеченні сталого розвитку на прикладі ініціатив проведення маркетингових досліджень / В. І. Шестопапов // Цілі сталого розвитку: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі : матеріали III всеукраїнської наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих вчених, 14 листопада 2019 р., м. Сєверодонецьк. – Сєверодонецьк : Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2019. – 200 с.

Шилова Є. М.
Науковий керівник: *Петінова О. Б.*
Університет Ушинського
м. Одеса

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАРХІЗМ П. ФЕЙЄРАБЕНДА

Методологічний анархізм є актуальною темою на сьогоднішній день. Розглядаючи принципи анархізму можна дійти висновку, що розповсюдження і виникнення нових теорій є не лише перевагами. Виникають певні труднощі в ідеологічному і фундаментально орієнтованому просторі. У філософії науки проблема методологічного анархізму розглядається у перспективі визначення методологічних характеристик, які повинні використовуватись.

Методологічний анархізм – це філософсько-методологічна концепція (пов'язана, головним чином, з ім'ям П. Фейєрабенда), в основі якої лежить твердження про абсолютну свободу наукової творчості, в першу чергу свободу від «методологічного примусу», тобто без універсальності й об'єктивності.

Методологічний анархізм виступає проти будь-яких форм фундаменталізму в теорії пізнання. У науці немає ні фундаментальних теорій, ні «емпіричного базису». Епістемологічний анархіст іноді може захищати ці форми, так як він не має ні постійної ворожнечі, ні незмінною відданості ні до першої, ні до другої засад. У нього немає ніякої жорсткої програми, він взагалі проти будь-яких програм. Свій шлях він прокладає під впливом логічного міркування, настрою, нудьги, бажаючи справити на кого-небудь враження і т.п. Для досягнення обраної мети він діє самостійно, але може долучитися до якої-небудь групи, якщо це здасться йому вигідним. При цьому він використовує розум і емоції, іронію і діяльну серйозність, словом, всі засоби, які може придумати людська винахідливість. Він наголошує на тому, що не існує нічого аморального, або абсолютного, чого не можна було б критично обговорити, і немає методу, який би здавався неприйнятним. Єдине, що він цілком твердо підтримує – це універсальні норми, такі як "Істина", "Розум", "Справедливість", "Любов", і поведінка, обумовлене цими нормами [5].

Історія науки підказала Фейєрабенду ще один аргумент на користь анархізму: немає жодного методологічного правила, норми, які не порушувалися б в той чи інший час тих чи інших вчених. Звідси випливає, що замість існуючих і визнаних методологічних правил, ми можемо прийняти прямо протилежні їм. Але і перші і другі не

будуть універсальними. Тому філософія науки не повинна прагнути до встановлення якихось правил наукової гри.

Фейєрабенд заперечує кумулятивістську модель розвитку науки, що заснована на ідеях накопичення істинного знання. Старі теорії не можна логічно вивести з нових, а колишні теоретичні терміни та їх зміст не можуть бути логічно отримані з термінів нової теорії. СENS і значення теоретичних термінів визначаються усіма їх зв'язками в системі теорії, а тому їх не можна відокремити від колишнього теоретичного цілого і вивести з чогось нового.

В процесі історичного розвитку наукової дисципліни старі теорії не відкидаються, а переказуються. При цьому їх переказ може здійснюватися і до появи нової теорії, яка ламає колишню картину світу [1], [4].

Відкинувши ідеї спадкоємності, Фейєрабенд зосередив увагу на ідеї розмноження теорій, що вводять різні поняття і різні способи опису реальності. Він сформулював цю ідею як принцип проліферації (розмноження). Згідно з цим принципом, дослідники повинні постійно винаходити теорії і концепції, що пропонують нову точку зору на факти. При цьому нові теорії, на думку Фейєрабенда, несумісні зі старими. Вони конкурують, і через їх взаємну критику здійснюється розвиток науки. Принцип неспівпадіння, який стверджує, що неможливо порівняння теорій, розглядається в самому радикальному варіанті, як неможливість вимагати від теорії, щоб вона задовольняла раніше прийнятим методологічним стандартам [2].

П. Фейєрабенд (1924-1994) відрізняє свій епістемологічний анархізм від політичного анархізму, хоча між ними є певний зв'язок. Політичний анархіст має певну політичну програму, він прагне усунути певні форми організації суспільства [5]. Епістемологічний анархіст іноді може захищати ці форми, так як він не має ні постійної ворожнечі, ні незмінною відданості ні до першої, ні до другої засад. У нього немає ніякої жорсткої програми, він взагалі проти будь-яких програм. Свій шлях він прокладає під впливом логічного міркування, настрою, нудьги, бажаючи справити на кого-небудь враження і т.п. Для досягнення обраної мети він діє самостійно, але може долучитися до якої-небудь групи, якщо це здасться йому вигідним. При цьому він використовує розум і емоції, іронію і діяльну серйозність, словом, всі засоби, які може придумати людська винахідливість. Він наголошує на тому, що не існує нічого аморального, або абсолютного, чого не можна було б критично обговорити, і немає методу, який би здавався неприйнятним. Єдине, що він цілком твердо підтримує – це універсальні норми, такі як "Істина", "Розум", "Справедливість", "Любов", і поведінка, обумовлене цими нормами [6].

Таким чином, з'єднання принципу проліферації з принципом неспівмірності утворює методологічну основу анархізму: кожен має право винаходити свою власну концепцію; її неможливо порівняти з іншими концепціями, бо немає ніякої основи для такого порівняння; отже, все допустимо і виправдано. Фейєрабенд неправомірно робить висновок, що «існує лише один принцип, який можна захищати за всіх обставин ... Це принцип – все дозволено» [3].

Історія науки підказала Фейєрабенду ще один аргумент на користь анархізму: немає жодного методологічного правила, норми, які не порушувалися б в той чи інший час тих чи інших вченим. Звідси випливає, що замість існуючих і визнаних методологічних правил, ми можемо прийняти прямо протилежні їм. Але і перші і другі не будуть універсальними. Тому філософія науки не повинна прагнути до встановлення якихось правил наукової гри.

Фейєрабенд підкреслював, що у вченого є емпіричний і теоретичний матеріал, який завжди несе на собі відбиток історії виникнення. Факти не відокремлені від наукової

ідеології, вони завжди теоретично навантажені. Ухвалення вченими тієї чи іншої системи теорій визначає його інтерпретацію емпіричного матеріалу, організовується бачення емпіричного, що фіксують явища під певним кутом зору, нав'язуючи певну мову їх опису.

Фейєрабенд заперечує кумулятивістську модель розвитку науки, що заснована на ідеях накопичення істинного знання. Старі теорії не можна логічно вивести з нових, а колишні теоретичні терміни та їх зміст не можуть бути логічно отримані з термінів нової теорії. СENS і значення теоретичних термінів визначаються усіма їх зв'язками в системі теорії, а тому їх не можна відокремити від колишнього теоретичного цілого і вивести з чогось нового[1].

В процесі історичного розвитку наукової дисципліни старі теорії не відкидаються, а переказуються. При цьому їх переказ може здійснюватися і до появи нової теорії, яка ламає колишню картину світу. Прикладом можуть служити історичні зміни трактування концепції мови. Первозданну мову аристотелівського пояснення концепції мови сьогодні не використовується. Використовуються мови, введені Ф. Де Соссюром, Л. Вітгенштейном і Г. Фреге при переформулюванні понять концепцій мови [4].

Відкинувши ідеї спадкоємності, Фейєрабенд зосередив увагу на ідеї розмноження теорій, що вводять різні поняття і різні способи опису реальності. Він сформулював цю ідею як принцип проліферації (розмноження). Згідно з цим принципом, дослідники повинні постійно винаходити теорії і концепції, що пропонують нову точку зору на факти. При цьому нові теорії, на думку Фейєрабенда, несумісні зі старими. Вони конкурують, і через їх взаємну критику здійснюється розвиток науки. Принцип неспівпадіння, який стверджує, що неможливо порівняння теорій, розглядається в самому радикальному варіанті, як неможливість вимагати від теорії, щоб вона задовольняла раніше прийнятим методологічним стандартам.

Проте, тут Фейєрабенд відмітив одну невід'ємну частину розвитку науки, а саме те, що з новими ідеями виникають або змінюються ідеали та норми досліджень. Діяльність А. Ейнштейна і Н. Бора є яскравою тому ілюстрацією. Тут Фейєрабендом була позначена реальна і дуже важлива проблема філософії науки, яку ігнорував позитивізм, – проблема історичної зміни наукової раціональності, ідеалів і норм наукового дослідження.

Свою позицію Фейєрабенд іменує епістемологічним анархізмом. Ця позиція призводить до ототожнення науки і будь-яких форм ірраціонального вірування. Між наукою, релігією і міфом, на думку Фейєрабенда, немає ніякої різниці. Він посилається на жорсткий захист вченими прийнятої парадигми, порівнюючи їх з фанатичними адептами релігії і міфу. Але при цьому чомусь ігнорує ту обставину, що, на відміну від релігії і міфу, наука самою системою своїх ідеалів і норм орієнтує дослідників на вічну консервацію вироблених раніше ідей, а на їх розвиток, що вона допускає можливість перегляду навіть самих фундаментальних понять і принципів під тиском нових фактів, виявляючи протиріччя в теоріях. Він також посилається на акції переконання і пропаганду вченими своїх відкриттів, як на спосіб, що забезпечує прийняття цих відкриттів суспільством. І в цьому він теж бачить схожість науки і міфу [2].

Сучасний стан аналітичної філософії науки можна назвати кризовою. Парадигма, створена логічним позитивізмом руйнується, висунуто безліч альтернативних методологічних концепцій, але жодна з них не може задовільно вирішити проблем. Немає жодного принципу, жодної методологічної норми, які не піддавалися б під сумнів. В особі Фейєрабенда аналітична філософія науки дійшла до виступу проти самої науки і до виправдання найрізноманітніших форм ірраціоналізму. Однак якщо зникає будь-яка грань між наукою і релігією, між наукою і міфом, то повинна зникнути і філософія науки як така.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: учебное пособие. – Екатеринбург: Изд-во УрФУ, 2012. –9-21 с. (электронная версия).
2. Марков Б. В. Философия: учебник. – СПб: Питер, 2011. – 432с.
3. <https://www.ifilosofia.ru/filosofiya-nauki-podborka-lektsij/384-metodologicheskij-anarhizm-p-fejerabenda.html>
4. <https://gtmarket.ru/concepts/7213>
5. www.gramota.net/materials/3/2016/9/19.html
6. <https://readera.org/metodologicheskij-anarhizm-pola-fejerabenda-140113266>

Юрчик Т. Г.

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
г. Харьков*

**ІДЕОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ШКІЛ У СИСТЕМІ ОСВІТИ
НА СУСПІЛЬСТВО В СОЦІОЛОГІЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ**

Французький вчений Луї Альтюссер відомий завдяки власноруч розробленій концепції ідеології у соціологічному дискурсі. Для більш глибокого розуміння нашої теми пропонуємо коротко оглянути провідні аспекти творчості Луї Альтюссера. Так, він поділяє структуру суспільства на дві вагомі категорії – *репресивний апарат держави (РАД)* та *ідеологічний апарат держави (ІАД)* [1].

Перший являє собою такі структури, як адміністрація, уряд, армія, поліція і таке інше (структури, які є універсальними для всієї території держави), а другий включає в себе релігійні конфесії, різноманітні суспільні організації (структури, які здебільшого є приватними), і, найголовніше, це *школи*. РАД використовують як інструмент *насилля*, в той час, як ІАГ – *ідеологію*¹, проте це не говорить про те, що репресивний апарат держави не може використовувати ідеологію, а ідеологічний апарат держави – насилля; питання стоїть в ступені задіяння того чи іншого інструменту (насилля або ідеології) [1].

Таким чином, ми визначили, *що школа є яскравим прикладом ідеологічного апарату держави (ІАД)*, тому тепер ми доведемо цей факт. Ми звикли наділяти шкільну систему досить простим і типовим значенням, тобто як заклади, де банально навчають грамоті, письму, читанню, дисциплінованості і таке інше, проте це не досить коректне твердження.

Тож, по-перше, треба зазначити, що, як говорить А. Грамші, *шкільні заклади – це ті осередки, які максимально ефективно охоплюють достатньо велику множину індивідів*, а тому саме школи являють собою цілий повномасштабний конвеєр відтворення ідеології [2, с.20]. По-друге, необхідно задіяти своє соціологічне уявлення та дійти до менш очевидних та однозначних речей щодо сутності шкільної системи. Так, насправді, ми можемо застосувати метафору, а саме, що школи є так званими заводами, де, фактично, виробляли, виробляють та будуть виробляти таких індивідів, які потенційно

Ідеологію Луї Альтюссер вважає систематизованою сукупністю не тільки ідей, але й включає у власне визначення явище *практичної діяльності*. У такій концепції мова йдеться про те, що ідеї утверджують безальтернативність, безваріативність практики («єдиноправильність конкретних поступків»)